

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

A *Описано теоретичний аналіз проєктувальної компетентності як складника професійної компетентності вчителя, виявлено сутність і структуру цього феномена, визначено критерії та рівні сформованості проєктувальної компетентності, обґрунтовано компоненти формування проєктувальної компетентності вчителів, яка охоплює принципи, цілі та завдання. Проєктувальна компетентність учителя являє собою професійно-особистісну якість, що заснована на знаннях, уміннях, особистісному досвіді й ціннісних орієнтаціях учителя, що сприяють ефективній підготовці та впровадженню проєктів в освітній процес.*

Ключові слова: дистанційне навчання; професійний стандарт учителя; компетентність; проєктувальна компетентність

S **Lohinova Nataliia. Teachers' project competence development under the conditions of distance learning.**

The article examines and defines the essence of the following concepts: distance learning, professional standard of the teacher, competence; describes the theoretical analysis of project competence as a component of the professional competence of a teacher, reveals the essence and structure of the phenomenon «project competence», defines the criteria and levels of the development of this competence, substantiates the components of project competence development in teachers, which includes principles, goals, and tasks.

The teacher's design competence is a professional and personal quality based on the teacher's knowledge, skills, personal experience and value orientations, which contribute to the effective preparation and implementation of projects in the educational process.

Education is the only social institution through which every person passes, gaining knowledge, practical skills and abilities, developing professional views and a stable civic position.

Distance learning is based on the independent interactive work of the learner with specially developed educational materials, owing to new technological possibilities, a process performed synchronously with teachers and classmates, with the possibility of constantly receiving feedback.

Distance learning is a rather complex phenomenon in pedagogy, which occurs with the use of digital technologies and requires additional efforts in the organization of remote interaction of all participants in the educational process.

Design competence in this context combines professional knowledge, intellectual skills, skills and methods of activity, organizational skills and the ability to predict the final result.

Key words: distance learning; teacher's professional standard; competence; design competence

Логінова Наталія Анатоліївна, здобувачка 2 курсу спеціальності 073 «Менеджмент» економічного факультету, Луганський національний аграрний університет; заступниця директора з виховної роботи, Комунальний заклад «Вінницький ліцей №7 ім. Олександра Сухомовського», Україна

Loginova Nataliia, postgraduate student of the 2nd year of the specialty 073 «Management», Faculty of Economics, Luhansk National Agrarian University; Deputy Director of Educational, Communal Institution «Vinnytsia Lyceum №7 named after Oleksandr Sukhomovsky», Ukraine

E-mail: gusenja86@gmail.com

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Розвиток суспільства залежить від політичних, соціально-економічних, соціокультурних процесів, які мають швидкий і незворотній характер. Вони зумовлені стрімким темпом інформатизації, комп'ютеризації та науково-технічного процесу. Провідну роль у цих реаліях відіграє освіта, яка має безпосередній вплив на формування світогляду особистості та суспільства в цілому. Виклики сьогодення вимагають від освіти постійних змін, гнучкості, швидкого переходу в різні формати.

Майбутнє характеризується зростанням невизначеності. Багато традиційних професій можуть зникнути впродовж однієї зміни поколінь, натомість з'являтимуться інші, з невідомими на сьогодні характеристиками. Саме тому у змісті формальної загальної середньої, професійної (про-

фесійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти все більша увага приділяється формуванню й розвитку загальних (універсальних, ключових тощо) компетентностей і наголошується на необхідності вміння неперервно вчитися впродовж життя. У парадигмі навчання впродовж життя формальна освіта розглядається як відправна [5].

Освіта – єдиний соціальний інститут, через який проходить кожна людина, отримуючи знання, практичні навички та вміння, відбувається формування профорієнтаційних поглядів та стійкої громадянської позиції [1].

Початок 2020 року став початком дистанційного навчання в Україні.

Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів та батьків. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати учнів, давати

раду технічним проблемам виявилось зовсім не просто. Але Україна не виняток – жодна держава, жодна освітня система у світі не була готова до цього [8].

В основу цього виду навчання покладено самостійну інтерактивну роботу здобувача освіти зі спеціально розробленими навчальними матеріалами, завдяки новим технологічним можливостям процес відбувається синхронно разом з учителями та однокласниками, з можливістю постійно отримувати зворотній зв'язок.

Поняття «дистанційне навчання» з'явилося в Європі наприкінці XVIII століття. В Україні датою офіційного початку запровадження дистанційного навчання можна вважати 21 січня 2004 року, коли наказом № 40 Міністерства освіти і науки України було затверджено «Положення про дистанційне навчання», що поклало початок запровадженню нових технологій у галузі освіти, проте масово дистанційне навчання тільки починає впроваджуватись [3].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Нині існує багато версій для визначення сутності поняття «дистанційне навчання» [4]. Традиційний зміст описано у наукових працях М. Томпсона, М. Мура, А. Кларка, і Д. Кігана та ін. Кожен із цих авторів додав власне бачення у сутність поняття та обґрунтував його особливості, переваги та виклики. У вітчизняній науці переважає сприйняття дистанційного навчання як «форми організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота учня, який навчається» [6, с. 48].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Зважаючи на необхідність та актуальність запровадження дистанційного навчання, дотримання вимог констатованих професійним стандартом учителя, недостатня висвітленість питання щодо формування проєктувальної компетентності в системі освіти.

Формулювання цілей статті. У межах статті описати компоненти, кожен з яких охоплює сукупність умінь, необхідних для реалізації проєктувальної компетентності вчителів, розкрити значення понять «компетентність» і «компетенція» в контексті визначення рівня професіоналізму педагога.

Викладення основного матеріалу дослідження. Останнім часом в Україні набуває все більшого поширення використання інформаційного простору, сучасних освітніх технологій дистанційного та електронного навчання. Тому виникає проблема у представленні навчального контенту, який буде враховувати загальноосвітні тенденції, що спрямовані на гнучкість і доступність освіти. Одним із ключових напрямів програми реформування та модернізації системи вищої освіти в Україні є дистанційне навчання. У сучасних умовах виникає потреба в отриманні вищої освіти дистанційно, що дає змогу навчатися без відриву від виробництва, а також отримувати вищу освіту людям з обмеженими можливостями. Саме дистанційне навчання, яке здійснюється із застосуванням новітніх ін-

формаційно-освітніх технологій, надає таку можливість [10].

Дистанційне навчання доволі комплексне явище у педагогіці, яке відбувається з використанням цифрових технологій і потребує додаткових зусиль в організації віддаленої взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Отже, дистанційне навчання передбачає таку організацію освітнього процесу, коли учень навчається самостійно за розробленою вчителем програмою віддалено від нього у просторі, а також, і певним чином у часі, однак може вести діалог з учасниками навчання (вчителем та однокласниками) за допомогою засобів телекомунікації.

У нинішніх реаліях, в умовах карантину та воєнного стану, дистанційна форма навчання є необхідною та за умови грамотної організації, дозволяє уникнути суттєвих проблем у продовженні освітнього процесу, незважаючи на неможливість відвідування закладів освіти. Це дає можливість усім учням продовжувати своє навчання не виходячи з дому.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти спрямований на виконання завдань закладів загальної освіти II і III ступенів і визначає вимоги до освіченості учнів основної і старшої школи. Цей Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складниках змісту базової і повної загальної середньої освіти [2].

Усі вищеперераховані аспекти висувають проблеми підготовки вчителя, його професійного становлення і відповідності професійному стандарту вчителя, володіння всіма необхідними компетентностями.

Відповідно до наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 року №2736 «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста) визначено компетентності, що діляться на дві групи: загальні (громадянська, соціальна, культура самовираження, лідерська й підприємницька компетентності) і професійні (мовно-комунікативна, предметна, методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, компетентність педагогічного партнерства, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, здатність до навчання впродовж життя, рефлексивна компетентність) [7].

Поняття «компетентність» (лат. *competens* – відповідний, здібний) означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі [4].

«Компетентність» визначає рівень професіоналізму особистості, а її досягнення відбуваються через здобуття нею необхідних компетенцій.

Під значенням слова «компетенція» розуміємо сукупність взаємозалежних якостей особистості (знання, уміння, навички, способи діяльності), необхідних для якісної продуктивної діяльності. Компетентність визначаємо як володіння відповідними компетенціями. Аналіз визначень педагогічної компетентності дає змогу стверджувати, що педагогічна компетентність є системою наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок, особистісних якостей й утворень, яка при достатній мотивації та високому рівні професійності психічних процесів забезпечує самореалізацію, самозбереження та самовдосконалення особистості педагога в процесі професійної діяльності [там само].

Отже, компетентність є інтегральною характеристикою конкурентоспроможної особистості, що характеризує людину як суб'єкта певної діяльності, а розвиток здібностей дає можливість кваліфіковано виконувати роботу, приймати рішення в проблемних ситуаціях, планувати та виконувати дії, що призводять до раціонального й успішного досягнення поставлених цілей [9].

Саме проєктувальну компетентність розглянемо як один із важливих концептуальних принципів, який дозволяє урізноманітнити та вплинути на оновлення змісту освіти, зокрема під час дистанційного навчання.

Проєктувальна компетентність в даному контексті об'єднує професійні знання, інтелектуальні навички, вміння і способи діяльності, організаторські здібності та уміння прогнозувати кінцевий результат.

Під проєктувальною компетентністю педагога розуміють особистісні якості, тобто структуру особистісних здібностей і рис характеру, управлінські та організаторські вміння, методичну майстерність, які дозволяють йому ефективно у співпраці з учнями реалізувати здатність проєктувати осередки навчання, виховання і розвитку учнів в освітній діяльності. Для цього потрібно опанувати вміння застосовувати педагогічну теорію в практичній діяльності, володіти мобільністю знань, гнучкістю методів професійної діяльності і критичністю мислення.

У структурі проєктувальної компетентності вчителя виділяємо наступні компоненти – функціональні види діяльності, кожен з яких охоплює сукупність умінь, необхідних для її реалізації:

- мотиваційно-цільовий – визначення мети, використання системи прийомів із стимулювання, реалізація взаємопов'язаних цілей (освітні, виховні, розвивальні) та очікуваного кінцевого результату;

- конструктивний – підбір тематики навчально-виховного матеріалу відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів, планування й побудова педагогічного процесу, визначення послідовності дій – структу-

ри, етапів, кроків, проєктування навчально-матеріальної бази;

- організаційний – уміння залучити учнів до різних видів діяльності, організувати учнівський колектив та перетворити його на інструмент педагогічного впливу на особистість;

- комунікативний – встановлення взаємин з учнями, колегами, батьками, представниками громадськості, налагодження співпраці зі школами-партнерами із-за кордону;

- когнітивний – оволодіння системою індивідуальних ресурсів особистості, що зумовлюють особливості пізнавального ставлення учнів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій, а також характер відтворення дійсності в індивідуальній свідомості;

- операційний – комплекс умінь і навичок, які забезпечують успішність процесу прийняття управлінських рішень;

- рефлексивно-особистісний – здатність знаходити потрібну інформацію для задоволення пізнавальних інтересів, уміння критично аналізувати власні досягнення, генерувати нові ідеї й альтернативні рішення, знаходити перспективу наукових досліджень;

- контрольно-регулювальний – здатність здійснювати одночасний самоконтроль за ходом вирішення поставлених завдань і контроль учнів за правильністю виконання навчальних операцій, точністю відповідей;

- оцінювально-результативний – здатність об'єктивно оцінювати досягнення щодо застосування креативних технологій у власній проєктній діяльності; здатність до аналізу й рефлексії власної творчої діяльності; здатність до самовдосконалення.

Відповідно до визначених функціональних видів діяльності проєктувальної компетентності розроблено критерії та показники її сформованості:

- мотиваційно-цільовий (позитивне ставлення до створення освітніх проєктів, прагнення вирішувати педагогічні творчі завдання, прояви активності й самостійності в проєктній діяльності);

- когнітивно-діяльнісний (обізнаність із сучасними проєктними технологіями, система знань щодо методики викладання дисциплін на основі застосування технологій, розуміння специфіки застосування ІКТ в ході проєктно-творчої роботи, вміння щодо проєктування освітніх технологій, організації самостійної творчої роботи, розроблення навчально-творчих заходів із застосуванням ІКТ);

- рефлексивно-оцінний (здатність об'єктивно оцінювати досягнення щодо застосування технологій у власній проєктній діяльності; здатність до аналізу й рефлексії власної діяльності; здатність до самовдосконалення).

Означені критерії та їхні показники дали змогу виокремити такі рівні сформованості проєктувальної компетентності вчителів: початковий, достатній і креативний.

Висновки з даного дослідження. Усі компоненти проявляються у роботі педагога будь-якої спеціальності. Для успішного їхнього здійснення необхідні відповідні здібності та уміння: комунікативні (достатній рівень володіння навичками спілкування за допомогою слів і без них); організаційні (вміння грамотно й ефективно організувати роботу); конструктивні (створення атмосфери співробітництва); перцептивні (здатність проникати у внутрішній світ вихованця, психологічна спостережливність, розуміння особистості учня і його психічних станів); сугестивні (здатність до безпосереднього емоційно-вольового впливу на учнів); дидактичні (здібність доступно передавати навчальний матеріал); пізнавальні (розвинені властивості пізнавальних процесів й інтелекту, які виявляють себе й розвиваються в ході успішного вирішення проблем і завдань); саморегуляційні (здатність контролювати свої емоції і поведінку в залежності від ситуації).

Нині школа бере на себе місію: досягнення кожною дитиною свого індивідуального розвитку у період навчання для її подальшої особистої самореалізації у суспільстві.

Головним стратегічним завданням є забезпечення комфортного, безпечного середовища та високої якості шкільної освіти. Для успішної реалізації стратегічних завдань розвитку освіти та формування проєктної компетентності необхідно створити відповідні умови, а саме: оновлення змісту шкільної освіти та застосування сучасних технологій навчання і виховання. Формування проєктувальної компетентності вчителів ґрунтується на принципах: гуманізму, демократизму, системності, інноваційності, інтеграції науки в освітні процеси, випереджувального розвитку, відкритості освіти, особистісного цілепокладання, вибору індивідуальної освітньої траєкторії, продуктивності навчання.

Пріоритетні напрями формування проєктувальної компетентності вчителів:

- створення сприятливих умов для формування освітніх рівнів, особистісно зорієнтованої, відкритої системи освіти в школі;

- створення безпечного, комфортного, розвивального освітнього середовища в закладі чи онлайн-просторі для досягнення поставлених цілей і виконання програми загальної середньої освіти;

- акцент на технологію особистісно зорієнтованого навчання та виховання, забезпечення цілеспрямованого систематичного розвитку особистості з інноваційним типом мислення поведінки та культури захисту її прав;

- повна інформатизація освітнього й управлінського процесів у школі;
- внесення якісних змін у зміст підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Означені пріоритетні напрями інноваційних процесів у школі

сприятимуть формуванню проєктувальної компетентності вчителів для ефективної роботи в умовах очного та дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Банашко Л. В., Севастьянова О. М., Кришук Б. С., Тафінцева С. І. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти. URL: <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233>
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (№ 1392 від 23 листопада 2011р.). URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>
3. Дистанційне навчання. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F
4. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. Київ : КПІ, 2019. 12 с.
5. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: <file:///C:/Users/EliteBook840/Downloads/5b7bb2dcc424a809787929.pdf>
6. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2015. 48 с.
7. НУШ. Професійний стандарт вчителя. URL: <https://nus.org.ua/news/zatverdyl-try-profesijni-standart-vchytelya-dokument/>
8. Організація дистанційного навчання в школі : метод. реком. 2020. URL: <metodichni-recomendazii-dustanciyna-osvita-2020.pdf>
9. Семенець Л. М. Педагогічна компетентність викладача як умова формування професійної компетентності майбутнього вчителя. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2010. Вип. 53. С. 183–186.
10. Хмельницька О. С. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої школи. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_3/20.pdf

References

1. Banashko, L. V., Sevastyanova, O. M., Kryshchuk, B. S., Tafintseva, S. I. *Kontseptsiia pedahohichnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv u systemi stupenevoi pidhotovky spetsialistiv pochatkovoї lanky osvity [The concept of pedagogical competence of future teachers in the system of graduate training of specialists in primary education]*. Retrieved from <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233> [in Ukrainian].
2. *Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity [State standard of basic and complete general secondary education]* (No. 1392 dated November 23, 2011). Retrieved from <http://old.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/> [in Ukrainian].
3. *Dystantsiine navchannia [Distance Learning]*. Wikipedia. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F [in Ukrainian].
4. *Kontseptsiia rozvytku dystantsiinoї osvity v Ukraini [The concept of distance education development in Ukraine]*. (2019). Kyiv: KPI [in Ukrainian].
5. *Kontseptsiia rozvytku pedahohichnoi osvity [Concept of development of pedagogical education]*. Retrieved from <file:///C:/Users/EliteBook840/Downloads/5b7bb2dcc424a809787929.pdf> [in Ukrainian].
6. Kremen, V. G. (2015). *Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty [Education and science in Ukraine – innovative aspects. Strategy. Realization. Results]*. Kyiv: Gramota [in Ukrainian].
7. *NUSH. Profesiyni standart vchytelia [NUSH. Professional standard of the teacher]*. Retrieved from <https://nus.org.ua/news/zatverdyl-try-profesijni-standart-vchytelya-dokument/> [in Ukrainian].
8. *Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia v shkoli [Organization of distance learning at school]: metodichni rekomendatsii. (2020)*. Retrieved from <metodichni-recomendazii-dustanciyna-osvita-2020.pdf> [in Ukrainian].
9. Semenets, L. M. (2010). *Pedahohichna kompetentnist vykladacha yak umova formuvannia profesiinoї kompetentnosti maibutnoho vchytelia [Pedagogical competence of the teacher as a condition for the formation of the professional competence of the future teacher]*. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka [Bulletin of Zhytomyr State University named after I. Franko]*, 53, 183–186 [in Ukrainian].
10. Khmelnytska, O. S. *Osoblyvosti vprovadzhennia dystantsiinoho navchannia v osvithii protsesi zakladu vyshchoї shkoly [Peculiarities of the implementation of distance learning in the educational process of the institution of higher education]*. Retrieved from http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_3/20.pdf [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 27.07.2022